

Julian Auleytner

ANS Uczelnia Korczaka

ORCID 0000-0002-7159-3400

EUROPEJSKA WIZJA CYWILIZACJI CYFROWEJ – SZANSE I RYZYKA

Abstrakt: W tekście postawiono tezę, że Polska nie wykorzystuje szansy uczestniczenia w europejskim dialogu dotyczącym cywilizacji cyfrowej. W przeciwieństwie do scenariuszy dalszego rozwoju wpisanych w Białą Księgę UE nie dyskutuje się szerzej u nas wizji wykorzystania zdobyczy związanych z przestrzenią wirtualną. Temat ten nie jest przedmiotem zainteresowania elit lecz głównie wąskiej grupy pasjonatów. W rezultacie duża część społeczeństwa pozostaje marginalizowana cyfrowo. Sytuacja ta stoi w opozycji do innych krajów UE, w których obserwuje się otwarcie na aplikacyjne znaczenie sztucznej inteligencji. Pojęcie to w Polsce kojarzy się raczej negatywnie z systemem Pegasus. Omówiono chiński system zaufania społecznego oparty na SI. W tekście zauważono rozwój koncepcji transhumanizmu.

W tekście przedstawiono europejskie scenariusze rozwoju społeczeństwa informacyjnego wpisane w *Białą Księgę w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r. (wyd. z 2017 r.)* oraz *Białą Księgę w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*. Elity UE proponują długofalowe podejście do nowego modelu społeczeństwa wynikającego z zastosowania sztucznej inteligencji oraz *virtual reality*.

Słowa kluczowe: Transhumanizm, Biała Księga, marginalizacja cyfrowa, cywilizacja cyfrowa, sztuczna inteligencja

EUROPEAN VISION OF DIGITAL CIVILIZATION – OPPORTUNITIES AND RISKS

Abstract: The text puts forward the thesis that Poland does not use the opportunity to participate in the European dialogue on digital civilization. In contrast to the further development scenarios included in the EU White Papers, the vision of using the achievements related to virtual space is not discussed more broadly. This topic is not of interest to the elites, but mainly to a narrow group of enthusiasts. As a result, a large part of society remains digitally marginalized. This situation stands in contrast to other EU countries, which are open to the application importance of artificial intelligence. This concept in Poland is associated rather negatively with the Pegasus system. China's AI-based social trust system was discussed. The text notes the development of the concept of transhumanism.

The text presents European scenarios for the development of the information society included in the *White Paper on the Future of Europe. Reflections and scenarios on the future of the EU27 by 2025 (2017 edition)* and the *White Paper on Artificial Intelligence. A European approach to excellence and trust*. The EU elites propose a long-term approach to a new model of society resulting from the use of artificial intelligence and *virtual reality*.

Keywords: Transhumanism, White Paper, digital marginalization, digital civilization, artificial intelligence

Transhumanizm wkracza

Jesteśmy obciążeni lawiną codziennych informacji, które nie tylko dostarczają nam nowych danych, ale także oddziałują na nasze emocje i nastroje. Pogrążeni w codzienności gubimy sens przyszłości, zarówno tej dotyczącej nas indywidualnie, jak i związanej z naszym życiem zbiorowym. Nie myśląc o przyszłości tkwimy w przeszłości korzystając z nabytych doświadczeń. Tymczasem w wiek XXI weszliśmy z Internetem, który zmienia wszystko, co wiąże się z pracą i stawia nowe wyzwania. Niewiele wynalazków miało tak wielki wpływ na rozwój cywilizacyjny jak Internet. Współcześnie stał się on narzędziem globalnym, które pozwala ludziom nie odczuwać odległości. Praca, edukacja, kultura, handel i leczenie na odległość to tylko przykłady zastosowań nowej techniki kontaktów międzyludzkich, które ujawniły się w związku z pandemią 2020–2021.

Powstała koncepcja **transhumanizmu** za pomocą nowoczesnych technologii. W jej ramach głosi się potrzebę wykorzystania nauk do poprawy ograniczeń ludzkich w rozwoju gatunkowym. Chodzi o przesunięcie granic ludzkich możliwości z wykorzystaniem inżynierii genetycznej tworzącej protezy i połączenia mózg – komputer¹. Do tego celu wykorzystuje się osiągnięcia nanotechnologii, genetyki, cybernetyki czy biotechnologii. Najnowsze opracowania dotyczące przyszłości sztucznej inteligencji (SI) są pisane nowym językiem, na razie trudno zrozumiałym dla większości obywateli. Nowe pokolenie wchodzące w erę SI będzie uczone według zupełnie nieznanymi współczesnej szkole schematów. Być może nowe schematy nauczania dla SI w edukacji będą wspólne dla ludzkości.

Odwołam się także do ostatniego XVIII Konkursu Chopinowskiego z 2021 r. Występy poszczególnych pianistów były na żywo transmitowane przez Internet na cały świat. Niektóre z nich były jednocześnie obserwowane i na bieżąco komentowane przez kilkadziesiąt tysięcy osób. Gdyby cofnąć się do tych konkursów sprzed 20 – 30 lat to taka praktyka była niemożliwa, a ówczesny dostęp do przesłuchań na żywo był przywilejem wąskiej elity. Transmisje radiowe i telewizyjne Konkursów nie docierały do Azji, gdzie istnieje duża rzesza fanów muzyki F. Chopina. Zapewne powstające sieci neuronowe zebrały dane o tych ludziach do

¹ A. Przegalińska, P. Oksanowicz, *Sztuczna inteligencja, nieludzka, arcyłudzka*, Kraków 2020, s. 200.

wykorzystania w przyszłości. Na tym przykładzie można pokazać, że Internet globalnie poszerzył dostęp do kultury i wyrównał szanse ludzi, ale także dostarczył danych wrażliwych dla handlu czy transportu.

Zbiór informacji wykreował cyberprzestrzeń, która przyczynia się do aktywności jednostki w pracy, edukacji i czasie wolnym². Informacje bowiem są podstawą podejmowania decyzji. Ujawniło się zapotrzebowanie na nowe zawody w cyberprzestrzeni, co można obserwować na portalu pracuj.pl. Rynek pracy mobilizuje do konkurencji w przestrzeni wirtualnej.

Korzystamy już mimo woli z wielojęzycznego dorobku ludzkości wpisanego w Internet. Przykładem mogą być tłumaczenia języków w Internecie. Wielojęzyczność towarzyszy nam na co dzień dostarczając wiedzy i informacji z całego świata, ale jednocześnie tworzy szum informacyjny wymagający selekcji spraw. Wszechobecny Internet³ tworzy nowe sieci powiązań ludzi między sobą. Mogą to być sieci naukowe, które gromadzą uczonych badających wybrane problemy, ale mogą powstawać także sieci przestępcze, negatywnie oddziałujące na społeczeństwo globalne.

Poprzez Internet miliony ludzi otrzymały faktyczną podmiotowość, wyrażającą się w realnych możliwościach zabierania głosu na globalnym forum, czego dowodem jest facebook, twitter czy blogi. Internet tworząc cyberprzestrzeń powiększył przestrzeń wolności Człowieka o niespotykane wcześniej możliwości. Pojawia się jednak pytanie o jakość więzi społecznych w przestrzeni wirtualnej. Nowe media stawiają nas w obliczu ambiwalencji postępu. Z jednej strony Człowiek otrzymał szanse wszechstronnego rozwoju, z drugiej strony pojawiły się zagrożenia, które pozwalają na degradację jednostek i manipulację nimi. Ujawniła to agresja Rosji na Ukrainie w 2022 r., w ramach której pojawiła się groźba użycia broni atomowej.

Dystans między bogatymi a biednym narasta i przyspiesza

Nowe tysiąclecie wyprowadziło 50 najwyżej rozwiniętych krajów, wymienianych w czołówce Human Development Index⁴ (ONZ), z cywilizacji przemysłowej i wprowadziło je w cywilizację cyfrową. Jednocześnie klasyfikacja ONZ wskazuje na dużą grupę państw pozostających z tyłu w zakresie infrastruktury informatycznej i dostępu do niej. Dostęp do najnowszych technologii cyfrowych prowadzi do przewagi względem krajów, które takich technologii jeszcze nie mają. Pojawiają się różnice między krajami, które jednocześnie przekładają się na skalę marginalizacji ludzi z lepszym lub gorszym dostępem do nowych mediów. Nowe media są

² Szerzej: J. Auleytner, Zagrożenia cyberprzestrzeni [w:] Auleytner J., Kleer J., (red.), Rewolucja informacyjna a kryzys intelektualny, Warszawa 2015.

³ Wiodącą rolę Internetu w XXI w. porusza J. Randers, Rok 2052. Globalna prognoza na następne czterdzieści lat. Wersja polska, Warszawa 2014.

⁴ Human Development Report 2021/22 – „Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a World in Transformation”.

bowiem środkiem ważnej edukacji nieformalnej, czyli sposobu pozyskiwania wiedzy poza systemem szkolnym.

Powszechne zastosowanie komputerów oraz dostęp dzieci do laptopów uświadamia nam, że weszliśmy w epokę nowych zastosowań i nowych możliwości. Takich możliwości nie miała epoka dziadków i rodziców młodego pokolenia. Dzięki Internetowi życie ludzi stało się bardziej transparentne. Sekrety trudno ukrywać. Jednak dla wielu wejście w świat wirtualny oznacza uzależnienie psychiczne od nowych technologii⁵. Powstają zagrożenia indywidualne i zbiorowe, co wojna w Ukrainie szczególnie uzmysławia.

Ponadto przestrzeń wirtualna charakteryzuje się ciągłą ewaluacją wszystkiego i wszystkich, co zasadniczo zmieniło dotychczasowy (bez Internetu) sposób traktowania życia publicznego. Mimo bieżących problemów dokonuje się przecież jakiś postęp, choć nie zawsze dotyczy on wszystkich. Najbogatsze kraje grupując się (jak UE) przyspieszają swój rozwój względem krajów biednego południa naszego globu.

Do grupy najwyżej rozwiniętych krajów świata zalicza się wszystkie 27 państw tworzących aktualnie Unię Europejską. UE jest od lat celowo kreowaną wspólnotą krajów, której reprezentacja planuje przyszłość w oparciu o nadrzędne wartości. UE jest zbiorem państw, z których każde pojedynczo niewiele znaczyłoby w globalnej gospodarce, ale wszystkie razem tworzą byt konkurencyjny dla wielkich mocarstw – USA czy Chin. SI wkracza w globalny świat współpracy i współzawodnictwa.

Białe Księgi UE jako sposób wspólnego myślenia o przyszłości

Od szeregu lat publikowane są Białe Księgi odnoszące się do szczegółowych zagadnień rozwojowych ważnych dla pojedynczych obywateli, a także dla całej zbiorowości. Dokumenty te tworzone są w oparciu o argumenty elit, zbierane w toku konsultacji w państwach członkowskich. Metoda ta pozwala na zbieranie dobrych praktyk oraz na dyskusję w ramach współpracujących środowisk. Białe Księgi pozwalają na porządkowanie priorytetów i uzgadnianie działań integrujących. Stanowią one także punkt odniesienia dla dokonującego się postępu. Ich znaczenie widoczne jest później w planach rządowych, w których przyjmuje się określony harmonogram wdrożeń. Białe Księgi z założenia odrzucają metodę szukania wroga w obrębie UE, skoro państwa przystępujące do tej organizacji deklarowały akceptację wspólnych wartości i procedur działania.

Białe Księgi to dokumenty, które od lat tworzą wizję przyszłości Europy, odpowiadają na strategiczne pytanie: CO DALEJ?, pozwalają realnie myśleć o konkurencyjności Europy w zespole współdziałających ze sobą państw, posiadających większą siłę przebicia niż indywidualna gospodarka. W ciągu kilku pokoleń zmienił się w Europie sposób podejścia do problemów – od myślenia

⁵ J. Auleytner, op. cit. W efekcie rośnie zapotrzebowanie na psychologów i psychiatrów w leczeniu uzależnień.

w kategoriach wąskiego interesu partii do myślenia w kategoriach dobra wspólnego. Oczywiście, że jeszcze interes jest widoczny, ale towarzyszy mu wola profesjonalnego kompromisu, który służy wszystkim. Wojna na Ukrainie pokazała interesy Niemców z Rosją robione na gazie, połączone z brakiem wyobraźni co do długofalowych skutków takiej praktyki. Te partykularne interesy zostały wytknięte Niemcom i wyraźnie zmieniły podejście tego kraju na rzecz poszukiwania nowej wizji rozwojowej w UE. Wizja surowcowego niezależnienia się od Rosji wiąże się z cywilizacją cyfrową.

W ostatnich latach bezpośredni związek z cywilizacją informatyczną mają dwa dokumenty Komisji Europejskiej:

– Biała Księga w sprawie przyszłości Europy. Refleksje i scenariusze dotyczące przyszłości UE-27 do 2025 r. (wyd. z 2017 r.)⁶

– Biała Księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania (wyd. z 2020 r.)⁷. Zwłaszcza ten dokument staje się potrzebny w myśleniu o eko-ładzie, o poszukiwaniu równowagi pomiędzy światem przyrody a światem Człowieka. Uświadamia nam to katastrofa ekologiczna na Odrze w sierpniu 2022 r. Dla zabezpieczenia się przed jej skutkami potrzebne są profesjonalne działania oparte na badaniach naukowych, a nie tylko na intuicji polityków.

Kluczową kwestią wynikającą z obu dokumentów jest pytanie o wspólne i uzgodnione działania w imię zachowania gospodarczej konkurencyjności Wspólnoty⁸.

Scenariusze

Pierwszy dokument przedstawia pięć możliwych scenariuszy dalszego rozwoju UE. Każdy z nich jest prawdopodobny w realizacji, choć oznacza inne tempo realizacji celów rozwojowych oraz inny skład państw UE.

SCENARIUSZ 1⁹: KONTYNUACJA

W scenariuszu tym zakłada się tempo rozwojowe zależne od zdolności przezwycięzania różnic w poglądach dotyczących realizacji priorytetów. Scenariusz ten sformułowany w 2017 r. w warunkach nieświadomionego do końca uzależnienia energetycznego Europy od Rosji współcześnie – w 2022 r. pokazał pilną

⁶ https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/biala_ksiega_w_sprawie_przyszlosci_europy_pl.pdf (dostęp 10.8.2022)

⁷ <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/ac957f13-53c6-11ea-aece-01aa75ed71a1> (dostęp 10.8.2022). Nawiązuje do tego dokumentu Uchwała nr 196 Rady Ministrów z 28.12.2020 r. w spr. ustanowienia polityki dla rozwoju sztucznej inteligencji w Polsce.

⁸ Szerzej: Auleytner J., Presja trwałego rozwoju – w kierunku polskiego modelu państwa inwestycji społecznych, w: Forum Myśli Strategicznej, Filary konkurencyjności Polski, Biuletyn PTE nr 1(96) 2022.

⁹ W dalszej części tekstu wykorzystano 5 scenariuszy wpisanych do Białej Księgi w spr. przyszłości Europy.

potrzebę odejścia od politycznego szantażu. Przy okazji ujawniła się rola wojny informatycznej, jaka towarzyszy wojnie na Ukrainie. Internet i media kształtują poglądy jednostki w zależności od modelu władzy – demokratycznej czy autorytarnej. Scenariusz ten pokazuje jednocześnie znaczenie budowy społeczeństwa informacyjnego w modelu demokratycznym, w którym istnieją mechanizmy kontroli medialnej. W przypadku ich braku władza może manipulować zachowaniami i postawami obywateli.

SCENARIUSZ 2: NIC POZA JEDNOLITYM RYNKIEM

Unia – jak prognozuje ten scenariusz – skoncentruje się na pogłębianiu niektórych kluczowych aspektów jednolitego rynku. Nie będzie powszechnej determinacji do współdziałania w takich dziedzinach jak migracja, bezpieczeństwo czy obronność. W wyniku tego UE-27 zaprzestanie intensyfikowania swoich wysiłków w większości dziedzin polityki. Zarządzanie współpracą dotyczącą nowych kwestii będących przedmiotem wspólnego zainteresowania miałyby się odbywać w ramach kontaktów dwustronnych. Jednak wojna na Ukrainie pokazała, że ten scenariusz okazał się nie do przyjęcia. UE współpracuje przy kwestii migracji, bezpieczeństwa i obronności wykorzystując do tego przestrzeń cyfrową. Zwłaszcza zdolność do przyjęcia kilku milionów Ukraińców i zagospodarowania ich okazała się niespodziewanie wysoka.

SCENARIUSZ 3: CI, KTÓRZY CHCĄ WIĘCEJ, ROBIĄ WIĘCEJ

W tym scenariuszu prognozuje się, że niektóre państwa członkowskie będą chciały w swoim gronie osiągnąć więcej. Mogą się pojawić „koalicje chętnych”, mające na celu współpracę w konkretnych obszarach polityki, np. naukowej. Mogą one dotyczyć także takich dziedzin jak obronność, bezpieczeństwo wewnętrzne, opodatkowanie czy sprawy socjalne. W sprawach tych pojawi się zainteresowanie tworzeniem procedur informatycznych, które ułatwią poszczególnym krajom współpracę i wymianę danych. W rezultacie grupy państw członkowskich będą zawierać uzgodnienia prawne i budżetowe w celu pogłębienia współpracy w wybranych dziedzinach. Będzie się to mogło odbywać – jak piszą autorzy tego scenariusza – w oparciu o ramy prawne wspólne dla UE-27 i będzie wymagało ściślejszego określenia praw i obowiązków. Status innych państw członkowskich pozostanie niezmienny i będą one miały możliwość przyłączenia się z czasem do tych, które robią więcej. W scenariuszu tym podano przykłady tworzenia przestrzeni informatycznej korzystnej dla współpracy:

1. Samochody podłączone do Internetu będą powszechnie stosowane w 12 państwach członkowskich, które zdecydowały się zharmonizować swoje przepisy i standardy. Te same państwa członkowskie opracują zestaw przepisów regulujących kwestie własności i odpowiedzialności związane z istnieniem Internetu rzeczy.
2. Pewna grupa państw uzgodni wspólny „kodeks prawa przedsiębiorstw”. Ujednolicone w nim zostaną przepisy z zakresu prawa spółek, prawa

handlowego i pokrewnych dziedzin prawa, co umożliwi dużym i małym przedsiębiorstwom łatwiejsze prowadzenie działalności transgranicznej.

3. Grupa państw postanowi nabyć drony do celów wojskowych. Będzie można ich używać do nadzorowania obszarów morskich i lądowych oraz w ratunkowych operacjach humanitarnych. Utworzony zostanie wspólny program obrony w celu ochrony infrastruktury krytycznej przed atakami cybernetycznymi.

SCENARIUSZ 4: ROBIĆ MNIEJ, ALE EFEKTYWNIEJ

W scenariuszu tym zakłada się, że UE skoncentruje się na mniejszej liczbie priorytetów, co pozwoli uzyskać większą skuteczność. Prognozuje się, że do 2025 r. UE-27 skupi się na działaniach w takich dziedzinach jak innowacje, handel, bezpieczeństwo, migracja, zarządzanie granicami i obronność. Skoncentruje się na osiągnięciu doskonałości w dziedzinie badań i rozwoju i zainwestuje w nowe projekty, mające na celu wspieranie dekarbonizacji i cyfryzacji. Typowe przykłady to rozwój współpracy dotyczącej przestrzeni kosmicznej, klastry zaawansowanych technologii i zakończenie procesu tworzenia regionalnych centrów energetycznych. W tej prognozie ujawnia się priorytet dalszej informatyzacji w UE.

Ciekawy przykład dopisany do tego scenariusza to europejski system satelitarny, który ułatwia rolnikom dostęp do danych umożliwiających uwzględnianie warunków pogodowych i zarządzanie uprawami.

SCENARIUSZ 5: ROBIĆ WSPÓLNIE ZNACZNIE WIĘCEJ

W scenariuszu tym zakłada się powszechną zgodę 27 państw na wspólne podjęcie wyzwań. W konsekwencji państwa członkowskie zdecydowałyby się współdzielić więcej uprawnień, zasobów i decyzji we wszystkich dziedzinach, co oznaczałoby dalszą współpracę państw we wszystkich obszarach. Scenariusz ten pisano dla 2025 r., ale wojna na Ukrainie już w 2022 r. ujawniła potrzebę wspólnego działania na rzecz bezpieczeństwa energetycznego. Priorytet niezależnienia się od Rosji nie może zostać zrealizowany natychmiast, ale przyjęte ustalenia pozwolą zapewne osiągnąć ten cel przed 2025 r.

Opisane pokrótce scenariusze wskazują na wolę planowania rozwoju UE wg wspólnych wartości nadrzędnych, takich jak pokój, wolność, tolerancja i solidarność. Wartości te stoją w opozycji do interesów partykularnych, w szczególności niektórych partii rządzących.

Sztuczna Inteligencja

Wchodzimy stopniowo w świat sztucznej inteligencji. Świat ten to jednak zupełnie nowy język dla kontaktów między Człowiekiem a maszyną. Człowiek uczy się i wykorzystuje swoją nabytą wiedzę. Do wynalazków dodaje zapamiętywanie określonych procedur. „Mózg” SI przy podejmowaniu decyzji analizuje

ogromne ilości danych¹⁰, których normalny człowiek ani nie przyjmie, ani nie przetworzy. W związku z tym optymalizacja ilościowa dla SI jest łatwa, a dla człowieka trudna albo bardzo trudna. Natomiast człowiek wykazuje większą kreatywność względem SI, która uczy się.

Drugi dokument UE o sztucznej inteligencji wskazuje, że trzeba będzie stopniowo poznawać i wdrażać nowy język cywilizacji cyfrowej. To oznacza ryzyko marginalizacji wielu jednostek i grup, które w edukacji nie poznają istoty tego nowego kierunku rozwoju. Tymczasem sztuczna inteligencja (SI) wkracza w życie wielu społeczeństw. Można tu przywołać VR (Virtual Reality), która symuluje różne sytuacje i pozwala edukować w różnych zawodach. Np. Centralny Instytut Ochrony Pracy uczy przy pomocy VR jak gasić pożary.

Technologia VR pozwala nie tylko na jej zastosowanie w grach, ale również na symulacje zachowań w warunkach katastrof i przez to podkreśla swoją szczególną użyteczność. Symulatory VR stosowane są w lotnictwie i astronautyce, w medycynie, w muzealnictwie czy w marketingu. Wykazują wielką przydatność w edukacji (na odległość) i roją duże nadzieje w nowym spędzaniu późnych lat życia jednostki. Temat ten jest ważny, gdyż europejskie państwa starzeją się i powinny coś starzejącej się generacji proponować (poza osłonę socjalną). Seniorzy więc w niedalekiej przyszłości skorzystają z VR w postaci symulowanych wycieczek po różnych miejscach na Ziemi, czy zwiedzając słynne muzea bez wychodzenia z domu. VR jest technologią dającą seniorom możliwość nie nudzenia się, szansę dalszego poznawania świata niezależnie od przeżywania czasu w swoim środowisku lokalnym. Można wyobrazić sobie wirtualne biura podróży, które wypożyczą wycieczkę w dowolnym miejscu świata w technologii VR. Będzie to w oczywisty sposób tańsze i bezpieczne.

Od niedawna szkoły średnie w USA wprowadzają VR do nauczania młodzieży po to, by szybciej korzystać z tej technologii przyszłości. Nauka na biologii np. odbywa się z udziałem awatarów, które w wirtualnej przestrzeni dają się dzielić na części pierwsze przybliżając uczniom anatomię człowieka. Podobnie jest z chemią. W ramach zajęć z wykorzystaniem VR można wejść w głąb atomu czy dokonywać eksperymentów z różnymi substancjami.

Biała Księga definiuje SI jako zbiór technologii łączących dane, algorytmy i moc obliczeniową. Główną siłą napędową obecnego rozwoju sztucznej inteligencji są postępy w dziedzinie obliczeń i coraz większa dostępność danych. Powstaje europejska gospodarka cyfrowa oparta na danych oraz umiejętności ich przechowywania. SI wywiera rosnący wpływ nie tylko na poszczególne obszary aktywności człowieka, ale również na niego samego.

UE ze względu na ochronę praw człowieka zaproponuje zapewne powołanie organu nadzorującego stosowanie SI na terenie państw członkowskich, ale jednocześnie zbierającego i upowszechniającego dobre praktyki.

¹⁰ Kai-Fu Lee, Chen Qiufan, Sztuczna inteligencja 2041, dziesięć wizji przyszłości, Poznań 2022, s. 49. Sam tytuł tej pracy wskazuje na kompletnie nowy świat, jaki zbliża się wraz z rozwojem SI.

Wspomniana Biała Księga proponuje dyskusję w różnych gremiach o strategii UE na rzecz SI. Celem dyskusji jest stworzenie „ekosystemu zaufania”. Jej autorzy dostrzegają obszary aplikacji takie jak: zdrowie, rolnictwo, klimat, bezpieczeństwo czy aeronautyka. Jednocześnie w tym samym dokumencie zauważa się zagrożenia ze strony SI, takie jak nadmierna ingerencja, dyskryminacja czy przestępczość.

Autorzy dokumentu podkreślają przyszłość SI i zauważają, że Europa, choć jest liderem konkurencyjności to wciąż za mało inwestuje w badania i rozwój SI w porównaniu z USA i Azją.

Biała Księga wymienia działania na rzecz SI, np.

Komisja ułatwi tworzenie centrów doskonałości i centrów badawczych, które mogą łączyć inwestycje europejskie, krajowe i prywatne, być może przy użyciu nowego instrumentu prawnego. Jako część wieloletnich ram finansowych na lata 2021–2027 Komisja zaproponowała przeznaczenie ambitnej kwoty na wsparcie światowych ośrodków badawczych w Europie w ramach programu „Cyfrowa Europa”, w razie potrzeby przy wsparciu działań w dziedzinie badań i innowacji w ramach programu „Horyzont Europa”.

Taki zapis autorów Białej Księgi o SI świadczy o poszukiwaniu nowego sposobu zarządzania w UE. Określenia „ułatwi”, „wsparcie” są skrótami myślowymi dla zasady pomocniczości, czyli sposobu zarządzania, który wyzwala, a nie wymusza inicjatywy obywatelskie. Wciąga on do zespołowej współpracy różne podmioty tworząc sieci powiązań i kooperacji. Wspólne zadania budują więzi społeczne i gospodarcze, wyrównują szanse. Unia chce wyzwolić potencjał innowacyjny związany z SI, gdyż długofalowo poprawi do dobrostan obywateli UE.

Unia stawia na wzrost umiejętności, które uzupełnią deficyt kompetencji pracowników. Trzeba bowiem zauważyć, że nowe generacje młodzieży zanim wejdą na rynek pracy zmieniają swój sposób nabywania wiedzy w szkole i poza nią. Już obecnie dużą rolę pełni wspomniana wcześniej edukacja nieformalna, uzyskiwana poprzez media poza systemem szkolnym. Rozwój umiejętności niezbędnych do pracy z AI stanie się priorytetem edukacyjnym wielu rządów, co skłoni do rewidowania dotychczasowych treści kształcenia. Ten cel ma swój kolejny zapis działania:

Ustanowienie i wspieranie – za pośrednictwem filaru „zaawansowane umiejętności” – sieci wiodących uniwersytetów i instytucji szkolnictwa wyższego w ramach programu „Cyfrowa Europa” w celu przyciągnięcia najlepszych profesorów i naukowców oraz zaoferowania najlepszych na świecie wzorcowych programów magisterskich w zakresie sztucznej inteligencji.

Autorzy dokumentu o SI wskazują wprawdzie na znaczenie elity innowatorów i nowej edukacji uniwersyteckiej, ale wiele zmieni się w szkołach średnich. Nauczyciele bowiem w wielu szkołach nie nadążają za młodymi, którzy dzięki Internetowi nabywają wiedzę i uczą się jak ją spożytkować. Zmieniła się relacja nauczyciel – uczeń/student. Przekazywana obecnie w szkołach wiedza ma charakter historyczny, oparta jest na doświadczeniach innego pokolenia, które nie miało wyobrażenia o zmianach, jakie wywoła Internet. Ten, kto pierwszy określi swoje priorytety przyszłości i będzie dążył do ich realizacji, będzie beneficjentem korzyści, jakie przyszłość mu przyniesie.

SI zbierając dane integruje wiedzę z różnych nauk. Trzeba będzie więc połączyć treści nauczania z takich przedmiotów jak fizyka, chemia, biologia i matematyka w całym systemie kształcenia. Nie stanie się to natychmiast, gdyż wymaga namysłu i zbiorowego wysiłku edukatorów.

SI kojarzy się współcześnie z masową inwigilacją zachowań osób fizycznych, z obserwacją jednostek i grup. Chiny, poprzez zastosowanie SI do monitorowania zachowań milionów jednostek poprzez system ich indywidualnej punktacji, stały się przykładem zagrożenia dla wolności obywatelskiej ze strony państwa. Stosowane technologie SI mogą być szeroko wykorzystane dla usprawnienia życia, ale z drugiej strony tworzą ryzyka zbierania i wykorzystania danych wrażliwych. Obserwacja ludzi wydaje się dla nich niebezpieczna, ale może w wielu przypadkach ich chronić. Starsza osoba zagubiła się w dużym mieście, kamera ją odnajdzie i przez to pomoże. SI wykazuje duże korzyści z jej stosowania w służbie zdrowia.

Zauważa się ryzyka, jakie niesie wdrażanie SI. Oznacza to szkody materialne i niematerialne, jakie może ponosić osoba. Autonomiczny samochód może nie rozpoznać przeszkody i doprowadzić do wypadku, w którym ucierpią pasażerowie. Systemy oparte na SI mogą zagrażać prywatności i naruszać godność osoby. Szczególnym przypadkiem z praktyki jest zastosowanie systemu PEGASUS do niewidocznego monitorowania jednostki i jej kontaktów z otoczeniem. Komisja Parlamentu Europejskiego bada jak ten niekontrolowany system ingeruje w życie jednostek.

W niektórych przypadkach zastosowanie SI wiąże się z dyskryminacją na rynku pracy. Dlatego kluczową rolę mają pełnić ramy prawne i regulacje chroniące przed naruszeniem praw podstawowych. Celem jest zagwarantowanie bezpiecznej SI, co na wczesnym etapie budowy tego systemu wymaga przyjęcia etycznych reguł gry, etycznych algorytmów. SI godna zaufania opierać się ma na takich wymogach jak:

- przewodnia i nadzorczą rolę człowieka;
- techniczna solidność i bezpieczeństwo;
- ochrona prywatności i zarządzanie danymi;
- przejrzystość;
- różnorodność, niedyskryminacja i sprawiedliwość;
- dobrostan społeczny i środowiskowy;
- odpowiedzialność.

UE znajduje się z tyłu badań nad SI względem Chin i USA. Przynajmniej w Unii wydaje się na badania naukowe kilka razy mniej niż w wymienionych krajach. Chiny zainwestowały w SI i wdrożyły System Zaufania Społecznego, w którym obywatel (obligatoryjnie) logując się do systemu otrzymuje na początek 1000 pkt., z których odejmuje mu się za każde niewłaściwe postępowanie¹¹. Punktuje się go w pięciu kategoriach. Informacje personalne, historia kredytowa, spędzanie czasu wolnego, zakupy i relacje międzyludzkie. Człowiek rozpoznawany

¹¹ Korzystam w tym miejscu z ważnych informacji zamieszczonych w pracy A. Przegalińskiej i P. Oksanowicza, *Sztuczna inteligencja, nieludzka, arcyludzka*, Kraków 2020, s. 229 i dalsze.

jest po twarzy przez wszechobecne kamery i oczekuje się od niego uczciwych zachowań oraz pozytywnych komentarzy w mediach społecznościowych. Wysoka ocena w systemie – pow. 600 pkt. – daje szansę znalezienia lepszej pracy, tańszego biletu czy korzystania z uprzywilejowanej restauracji na lotnisku. System różnicuje więc Chińczyków, mało tego – punktuje publicznie tych, którzy mają niski wynik.

Jak pisze Przegalińska, powstają dwie różne cywilizacje wolności obywatelskiej – chińska i zachodnia, przy czym badania są utajnione i do końca nie wiemy w jakim punkcie rozwoju SI znajdują się inne kraje. Powstają jednak sieci neuronowe, do których wchodzi personalne dane (np. o chorobach i lekach) i o których ktoś decyduje, jak je wykorzystać. Z tego względu etyczne zasady kreowania i wykorzystania SI są szczególnie uprawnione.

Wydaje się, że w Polsce mamy deficyt dyskusji naukowych na temat SI i jego znaczenia. Tymczasem możemy brać udział w europejskiej dyskusji, która kreuje kształt i jakość SI.

Rekomendacje:

1. Auleytner J., Presja trwałego rozwoju – w kierunku polskiego modelu państwa inwestycji społecznych, w: Filary konkurencyjności Polski, Biuletyn PTE nr 1(96) 2022.
2. Auleytner J., Kleer J., Rewolucja informacyjna a kryzys intelektualny, Warszawa 2015,
3. Auleytner J., Mączyńska E., Strategie rozwoju obszarów kluczowych dla polskiego społeczeństwa i gospodarki, Forum Myśli Strategicznej, PTE. Biuletyn nr 2(69), 2015.
4. Głąbicka-Auleytner K., Polityka społeczna w świetle działalności Unii Europejskiej, Radom 2020.
5. Kai-Fu Lee, Chen Qiufan, Sztuczna inteligencja 2041, dziesięć wizji przyszłości, Poznań 2022,
6. Kleer J., Galwas B., Wierzbicki A. (red.), Rola nauki w myśleniu o przyszłości, Warszawa 2009.
7. Lizut J. (red.), Zagrożenia cyberprzestrzeni, Warszawa 2014.
8. Przegalińska A., Oksanowicz P., Sztuczna Inteligencja Nieludzka, Arcyludzka, Kraków 2020.
9. Spitzer M., Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci. Słupsk 2013.
10. Tadeusiewicz R., Zagrożenia w cyberprzestrzeni, „Nauka” 4/2010, ss. 31–42.
11. Zacher L., Nasza cyfrowa przeszłość, Warszawa 2012.